

Pogge, Thomas. 2013. Problemi globalnog siromaštva  
Peščanik.net, 6.3.2013. - [fora.tv](http://fora.tv), 27.2.2013.

Počecemo od nekih činjenica i brojki u vezi sa problemom globalnog siromaštva. Danas na svetu ima oko 7 milijardi ljudi, i od tih 7 milijardi vrlo veliki broj živi u ekstremnom siromaštvu. Pokazaću vam podatke, da vidite na šta mislim kad kažem siromaštvo – to nije siromaštvo kakvo imamo u Britaniji i drugim delovima Evropske unije, nego zaista ozbiljno, potencijalno smrtonosno siromaštvo:

868 miliona hronično neuhranjenih (FAO 2012)

2.000 miliona nema pristup osnovnim lekovima

738 miliona nema bezbednu pijaću vodu (MDG Report 2012)

1.600 miliona nema adekvatan smeštaj (UN Special Rapporteur 2005)

1.600 miliona nema struju (UN Habitat, „Urban Energy“)

2.500 nema adekvatne higijenske uslove (MDG Report 2012)

796 miliona punoletnih je nepismeno ([www.uis.unesco.org](http://www.uis.unesco.org))

218 miliona dece (od 5 do 17 godina) rade plaćeni posao izvan kuće – često pod ropskim i opasnim uslovima: kao vojnici, prostitutke ili sluge, ili u poljoprivredi, građevini, tekstilnoj industriji. (ILO: *The End of Child Labour, Within Reach*, 2006)

Oko trećina svih smrtnih slučajeva na svetu vezana je za siromaštvo: 18 od 57 miliona svake godine – i to je vrlo umeren podatak, jer sam ovde uračunao samo uzroke za koje znamo u bogatim zemljama.

Smrtni slučajevi izraženi u hiljadama su sledeći: dijareja (2.163) i neuhranjenost (487), perinatalna (3.180) i materinska oboljenja (527), dečje bolesti (847 – polovina boginje), tuberkuloza (1.464), meningitis (340), hepatitis (159), malarija (889) i druge tropske bolesti (152), respiratorne infekcije (4.259 – uglavnom zapaljenje pluća), HIV/SIDA (2.040), seksualno prenosive bolesti (128).

Nisam računao sve one ljude koji umiru od bolesti koje su i nama poznate, poput dijabetesa, srčanog napada itd. Ako to sagledamo u krupnom planu, dolazimo do brojke od 400 miliona smrtnih slučajeva u poslednje 22 godine, od kraja Hladnog rata, što je otprilike dvaput više nego što je bilo ukupno žrtava u čitavom 20. veku od svih vrsta državnog nasilja – ratova, građanskih ratova, gulaga, koncentracionih logora, Mao Ce Tungovog „Velikog skoka napred“. U čitavom veku, ove stvari su odnele 200 miliona života, dok siromaštvo ubija 400 miliona ljudi za samo 22 godine.

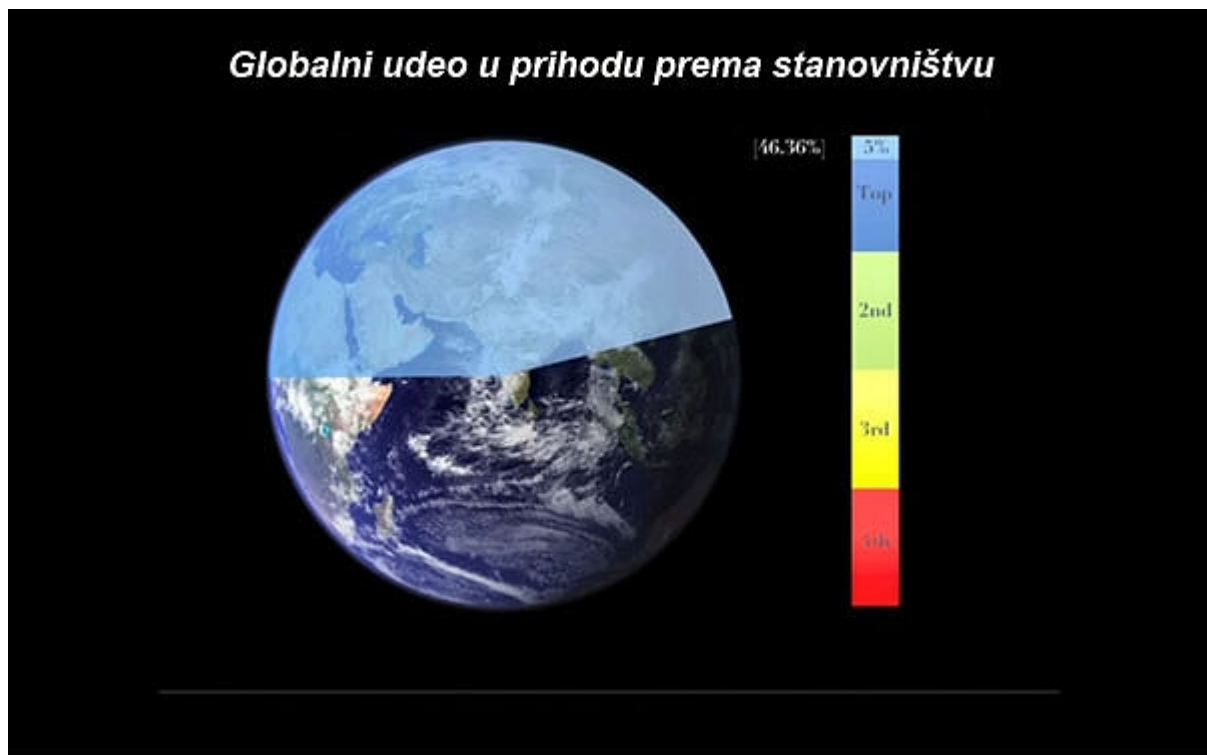
Ovo nas naravno dovodi do naše posvećenosti ljudskim pravima. Mi smo se zvanično obavezali na divan spisak ljudskih prava. Ovo je iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, i ponavlja se na raznim skupovima i u sporazumima:

„Svako ima pravo na standard života koji obezbeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odeću, stan i lekarsku negu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti,

onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usled okolnosti nezavisnih od njegove volje.“<sup>11</sup>

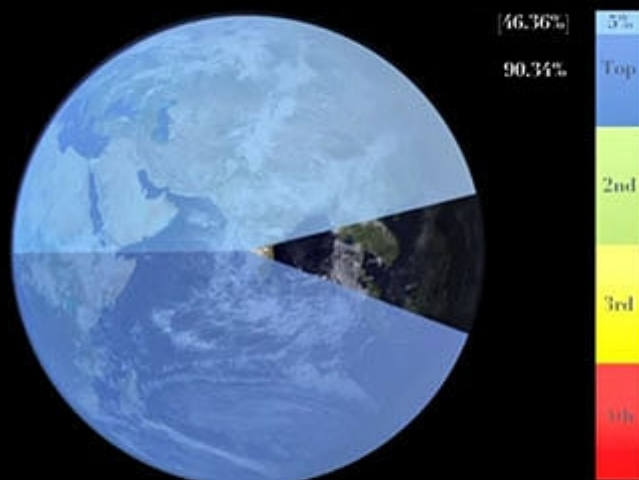
Kada mislimo na ljudska prava, ili na kršenje ljudskih prava, često mislimo da se radi o nekim izolovanim slučajevima – taj i taj čovek je u zatvoru, ovi ljudi su pobijeni – razmišljamo u desetinama ili stotinama ljudi kojima se krše ljudska prava. Ovde imamo doslovno milijarde ljudi koji trpe kršenje ljudskih prava, ili da se za sada izrazimo malo neutralnije, čija prava nisu ispunjena. Dakle, ovo je daleko najneispunjenije ljudsko pravo od svih.

Ako mene pitate zašto se to dešava, dok svakodnevno u novinama čitamo kako svet postaje sve bolji, kako postaje bogatiji, kako je prosečan svetski prihod 10.000 dolara po glavi stanovnika, zašto još uvek ima toliko ljudi koji su smrtno siromašni? Vrlo površan odgovor glasi da to ima veze sa distribucijom prihoda. Nije da u svetu ne postoji dovoljno bogatstva – postoji. Ali ono je raspodeljeno na pomalo čudan način, kao što ćete videti. Ovo je najbogatijih 5% stanovništva, koji imaju preko 46% svetskog prihoda domaćinstva.



Otpriblike isti deo odlazi narednoj grupi od 20% stanovnika.

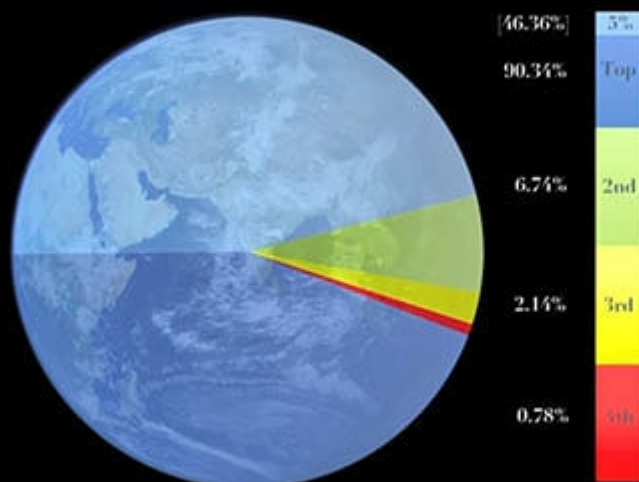
### Globalni udeo u prihodu prema stanovništvu



To je četvrtina svetske populacije sa preko 90% prihoda.

Preostale tri četvrtine moraju da se naguraju u preostali prostor, a ako imate oštar vid možete videti i najmanju četvrtinu. Najsiromašnija četvrtina svetskog stanovništva ima 0.78% svetskog prihoda domaćinstva.

### Globalni udeo u prihodu prema stanovništvu



Zašto su prihodi tako strahovito nejednako raspoređeni? To je rezultat dugogodišnjeg procesa, naročito onog u poslednjih dvadesetak godina, u periodu globalizacije. To je bio period ubrzano rastuće nejednakosti prihoda, i globalno i nacionalno, u skoro svim državama, sa izuzetkom latinoameričkih zemalja, to jest većine njih.

Mislim da se značajan deo objašnjenja zašto se ovo događa krije u regulatornom osvajanju. Regulatorno osvajanje je ono kad ljudi, na ovaj ili onaj način, daju novac političarima da bi uticali na stvaranje pravila. To se često naziva i lobiranjem. Dakle, korporacije, bogati pojedinci, banke, industrijska udruženja – ulažu mnogo novca u lobiranje, a reč „ulaganje“ upotrebljavam promišljeno, jer oni to vide kao investiciju. Zauzvrat žele nešto da dobiju. Pokušavaju da utiču na formulisanje pravila, ili primenu pravila, i to rade u nameri da preuzmu što veći deo društvenog proizvoda. I što veći deo društvenog proizvoda preuzimaju, utoliko su sposobniji za veće lobiranje, za veći uticaj na stvaranje pravila, pa dolazi do stvaranja svojevrsnog vrtloga nejednakosti, gde situacija postaje sve gora i gora.

U poslednjih dvadesetak godina, poznata igra lobiranja i regulatornog osvajanja dodala je čitavu novu dimenziju ovom problemu. Ta nova dimenzija se ogleda u nadnacionalnim pravilima. Postoji čitava gomila pravila iznad nivoa nacionalne države, i ona su relativno nedavno stvorena. To je pravi trenutak za posmatranje, kada se nešto stvara i kad raste.

Ova pravila se oblikuju na pregovorima iza zatvorenih vrata, gde je nejasno čak i *ex post* ko se u stvari zalagao za šta. Zašto su pravila oblikovana ovako ili onako ne možemo da saznamo ni kasnije. Pre toga nije dostupan čak ni tekst, ni nacrt koji možemo da pogledamo i kažemo: „Evo, o ovome ti ljudi razgovaraju“. Korporacije, naravno, ponekad imaju pristup nacrtima, ali obični građani često ne mogu da saznaju ni o čemu se raspravlja. Dakle, nema demokratije, nema transparentnosti, nema odgovornosti, čak ni kasnije. Ne možemo da saznamo ko se za šta zalagao, kako su određeni izrazi ušli u ugovor, i naravno, rezultat svega toga je idealno okruženje za lobiranje bez ostavljanja tragova.

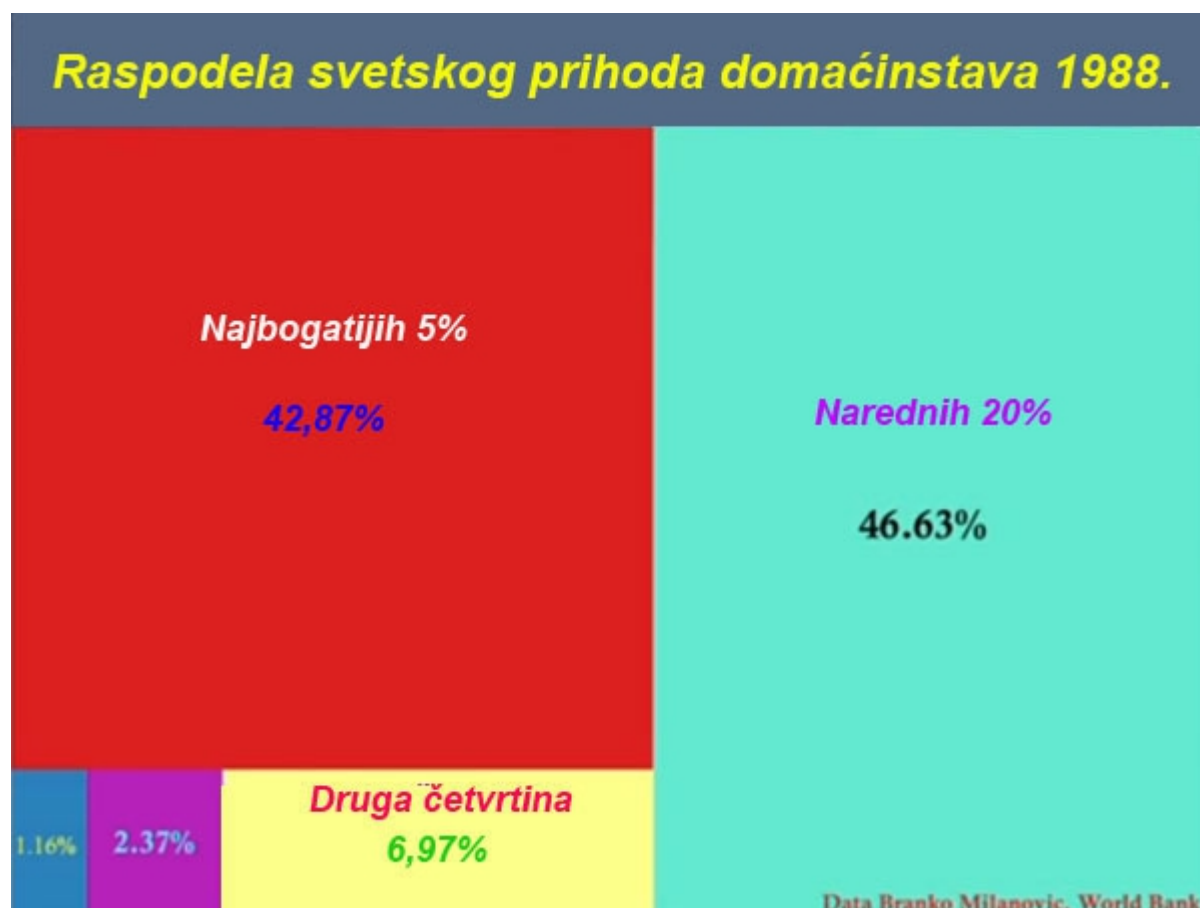
To rade kompanije, i naravno, one lobiraju preko država, jer upravo države šalju delegate na ove pregovore. A koja je najlakša meta za lobiranje? Kad biste mogli da birate, gde biste uložili svoj lobistički dolar? Naravno, to je zemlja u kojoj živim – SAD, iz dva vrlo očigledna razloga. Prvo, politika je na prodaju u SAD više nego skoro bilo gde drugde, i drugo, jer su SAD još uvek najveći rmpalija u ulici. Ako SAD nešto žele u pregovorima, najčešće to i dobijaju, mnogo lakše od manjih i manje moćnih država.

Ako je ovo objašnjenje dobro, očekivalo bi se da su oni koji su mogli da lobiraju kod vlade SAD u poslednjih 20-25 godina izuzetno dobro prošli, od nastanka nadnacionalne mreže. I zamislite, upravo to se i dogodilo. Pronalazimo da se u

poslednjih tridesetak godina, pre svega, udeo u primanjima siromašnije polovine stanovništva SAD smanjio više nego dvostruko, sa 26,4% na 12,8%. Ali na samom vrhu, došlo je do neverovatnog skoka. Povećanje od 2,6 puta za najbogatijih 1% američkog stanovništva. Ali postaje još zanimljivije – najbogatijoj desetini gornjeg procenta, primanja su porasla 4,6 posto, a najbogatijoj stotini gornjeg procenta prihod je uvećan 7 puta.

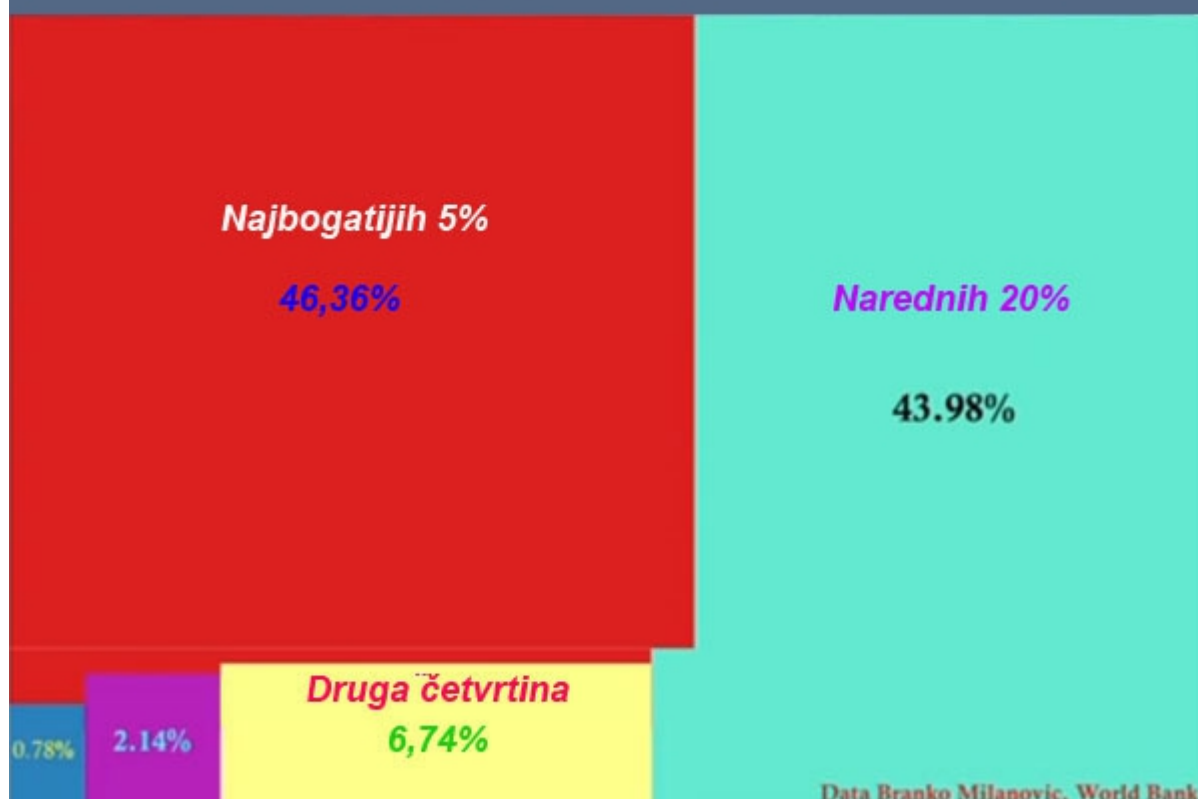
To je neverovatna promena za tridesetogodišnji period. I vidite da gornjih 0,01%, tj. jednu stotinu najbogatijeg 1% čini samo 14.400 ljudi, tj. otprilike 30.000 ljudi ako uračunate i članove njihovih porodica. Dakle, najbogatijih 30.000 Amerikanaca zarađuje isto toliko kao 2.800 miliona ljudi na dnu lestvice. To je vrlo ozbiljna nejednakost koja je nastala u vrlo kratkom periodu.

Pokazaću vam to na grafikonu. Ovako je svetska raspodela prihoda domaćinstava, dakle ne države, samo domaćinstava, izgledala 1988. godine.



A ovako je izgledala 17 godina kasnije.

## Raspodela svetskog prihoda domaćinstava 2005.



Vidite da ovde postoji samo jedan pobednik – to su gornjih 5%. Oni su u ovom periodu stekli 3,5% globalnog prihoda domaćinstva, dok su svi ostali izgubili. Vidite donju četvrtinu – oni su izgubili najviše. Izgubili su čitavu trećinu svog udela u globalnom prihodu domaćinstva, sa 1,6% pali su na 0,78%. Dakle, to je prilično dramatičan pad. Naravno, ako izgubite trećinu udela u globalnom prihodu domaćinstva, onda vam opšti rast neće mnogo pomoći, jer vi ne držite korak.

Ključne činjenice iz ovih podataka su sledeće:

- 1) Za samo 17 godina, najbogatijih 5% ljudi steklo je više (3,9%) nego što je siromašnjoj polovini čovečanstva preostalo na kraju ovog perioda (2,92%). Donjoj polovini je ostalo samo 3%.
- 2) Odnos prosečnih primanja najbogatijih pet posto stanovništva i najsiromašnije četvrtine planete u ovom periodu od 1988. do 2005. popeo se sa 185:1 na 297:1.
- 3) Da je siromašnija polovina planete ostala na istom, da je samo zadržala svoj udeo u svetskom prihodu domaćinstva, sada bi imala 21% više (3,53% umesto 2,92%), a za poslednju četvrtinu planete udeo u svetskom prihodu domaćinstva bio bi 49% viši (1,16% umesto 0,78%).

**4)** Da je siromašnijoj polovini dozvoljeno da stekne tih 3,49% svetskog prihoda domaćinstva koju su stekli najbogatijih pet posto, siromašnija polovina bi udvostručila svoj udeo na 7% svetskog prihoda domaćinstva, i siromaštvo bi već bilo iskorenjeno, ako bi razlika bila razumno raspoređena među siromašnima.

Sedam procenata je dovoljno da se iskoreni ozbiljno siromaštvo kakvo sam pokazao na početku. A gornjoj polovini bi i dalje ostalo 93%. Dakle, koliko god da je problem svetskog siromaštva ogroman, u ekonomskom smislu on je vrlo mali – treba prebaciti 3% od bogatih siromašnima.

Ponovo vas podsećam na našu obavezu prema ljudskim pravima: „Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvareni.“<sup>[2]</sup> To je ono što danas nemamo. Nemamo međunarodni poredak posvećen ispunjenju ljudskih prava.

Evo sedam primera međunarodnog stvaranja pravila, po meni naročito važnih za objašnjavanje trenda koji koči siromašne:

**1)** Tu je zaostatak protekcionizma, koji nam je dobro poznat, gde bogate zemlje zadržavaju pravo da štite svoja tržišta od uvoza iz zemalja u razvoju. Najveći faktor su subvencije, naročito u poljoprivredi, koje otežavaju siromašnim zemljama da se takmiče.

**2)** Pravila o zagađenju. Zagađenje donosi korist bogatima a posebno je štetno za siromašne. Oni koji prave štetu ne plaćaju nikakvu kompenzaciju onima kojima je trpe.

**3)** Farmaceutska industrija. Deo sporazuma Svetske trgovinske organizacije bio je tzv. sporazum TRIPS, koji je primorao sve države članice STO da sprovedu vrlo čvrstu zaštitu intelektualnog vlasništva, za farmaceutske proizvode, useve, proizvode zabavne industrije, softver itd.

**4)** Nedopušteni finansijski tokovi. Svake godine više od bilion dolara, to je milion miliona dolara, otiče iz zemalja u razvoju u bankarski sistem na Zapadu, u poreska utočišta.

**5)** Radni standardi. Ovde je glavna vest da oni uopšte ne postoje, tako da su siromašne zemlje primorane da se nadmeću za najgori položaj – nudeći kapitalnim investitorima radnu snagu sve više i više podložnu eksploataciji i zlostavljanju. Vijetnam se takmiči sa Bangladešom itd.

**6)** Nedovoljno poznato ili primećeno pravilo međunarodnog poretka jeste da svaka osoba ili grupa koja vrši efektivnu vlast u zemlji smatra da ima pravo da prodaje prirodne resurse države i da zajmi novac u ime naroda te države. Bez obzira na to kako su došli na vlast i kako sprovedu tu vlast. Dakle, mnoge zemlje u razvoju imaju vrlo lošu vlast, što mi volimo da ističemo, ali zaboravljamo naš doprinos lošoj vladavini u zemljama u razvoju, time što očigledno nelegitimnim vladarima, koje

narodi tih zemalja preziru, priznajemo pravo da nam prodaju državne resurse i da zajme novac u ime tih naroda.

7) Trgovina oružjem je još jedan faktor. Izvozimo mnogo oružja u ove zemlje – Britanija je veliki izvoznik oružja, kao i SAD, Rusija, Nemačka – a to oružje se često koristi za unutrašnju represiju, ratove za naftu i građanske ratove.

To su neki primeri kako naš poredak nadnacionalnih institucija radi protiv interesa siromašnih. Neposredna odgovornost je na državama, naročito onim snažnijim, koje formulišu i nadgledaju sprovođenje ovih pravila, ali indirektna odgovornost je naravno naša, jer mi smo građani ovih zemalja, i odgovorni smo za ono što naše vlade rade u naše ime. Dakle i mi smo umešani u štetu koju ove globalne institucije nanose.

Mislim da imamo dve različite građanske odgovornosti. Jedna je da stremimo ka uređenju nadnacionalnih institucija koje ne bi nanosile toliku štetu siromašnjoj polovini čovečanstva, a druga je da, koliko god možemo, ponudimo kompenzaciju za deo štete koju ove institucije nanose.

Mi imamo jednu organizaciju, koja postoji otprilike godinu i po dana, pod nazivom ASAP (Academics Stand Against Poverty), sa čime bih završio, i pokušavamo da unesemo kreativnost i posebne sposobnosti naučnih radnika u rešavanje problema siromaštva. Mnogi naučni radnici su već angažovani na pogrešnoj strani ovog problema. Mnogi ekonomisti su unajmljeni da ulepšaju činjenice o globalnom siromaštvu, i oni brane ove postojeće institucije. Mi takođe ukazujemo na to da je ovaj problem urgentan – na početku ste videli statističke podatke o tome kakve probleme izaziva siromaštvo, i koliko se ono lako može izbeći imajući u vidu postojeće ekonomske i tehnološke resurse.

Trenutno radimo na pet projekata. Prvi je „Know Your Rights, India“, i radimo na sajtu gde će Indijci moći da pronađu sva svoja prava, a imaju ih puno. U Indiji je problem to što mnoga prava nisu dostupna, morate da podmite činovnika kako biste dobili ono na šta zvanično imate pravo. Na ovom sajtu želimo da pokažemo ljudima gde mogu da se žale, koja će im nevladina organizacija pružiti besplatnu pomoć, i imamo malu grupu indijskih studenata iz bogatijih porodica, koji će otpratiti siromašne porodice ili siromašne ljude do odgovarajuće kancelarije, i ostati sa njima kao svedoci, da paze kako se ti ljudi tretiraju dok pokušavaju da ostvare svoja prava.

Projekat „Supply Chain of Universities“ započet je na Univerzitetu u Konektikatu. Sami univerziteti su veliki potrošači, kupuju kancelarijski nameštaj, knjige, suvenire, hranu itd. Šta je sa lancem snabdevanja? Ko učestvuje u snabdevanju univerziteta ovim stvarima i ko su dobavljači dobavljača? Posebnu pažnju ovde želimo da posvetimo radnim i ekološkim standardima, kako bi univerziteti postavili dobar primer u pametnom kupovanju.



Projekat „Moral Psychology and Poverty Alleviation“ predstavlja pokušaj da razumemo zašto toliki ljudi znaju za problem siromaštva, ali toliko malo njih zapravo obraća pažnju.

Možda je trenutno najvažnije obratiti pažnju na „Beyond 2015: Global Poverty Consensus Report“. Tzv. milenijumski ciljevi razvoja ističu 2015. i u toku je veliki proces, od leta 2012. do leta 2013, da se razviju naredni ciljevi. ASAP radi u sklopu velike strukture od 400 nevladinih organizacija na osmišljavanju alternativa. Ne želimo još jedan spisak želja kakav smo imali ranije – bilo bi lepo da se siromaštvo prepolovi itd – nego želimo konkretne odgovornosti koje ćemo preneti konkretnim postojećim agencijama kako bi se siromaštvo smanjilo.

Na kraju, „Helth Impact Fund“ predstavlja drugačiji način za podsticanje farmaceutske inovacije. Osnovna ideja je da farmaceutski inovatori, ljudi koji smišljaju nove lekove, imaju mogućnost da budu plaćeni drugačije od ovoga kako su danas plaćeni. Danas su plaćeni visokim maržama koje štite patenti na njihove nove lekove, a mi želimo da imaju drugu opciju, a to je da budu plaćeni na osnovu zdravstvenog rezultata novih lekova – prema onome što lek postiže u svetu, pod uslovom da je prodat po proizvodnoj ceni. Dakle, kad bi postojala takva druga linija, onda bismo imali određenu ponudu novih lekova, koji bi bili dostupni po vrlo povoljnoj ceni od prvog dana, i to bi se naročito odnosilo na lekove za bolesti siromašnih, gde se ne može mnogo zaraditi na velikim maržama. Tako bi i siromašni imali koristi od farmaceutskih inovacija.

Ovde ću se zaustaviti, hvala vam.

Autor predaje filozofiju i međunarodno pravo na Jeju.

Preveo Ivica Pavlović

- 
1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 25, 1948. [↑](#)
  2. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 28, 1948. [↑](#)